

krasi z njimi svoja okna, po zimi pa svoje sobe in si tako napravlja veselje in prijetno zabavo brez imena vrednih stroškov. Tudi s sadjarstvom se je mogoče baviti brez vrta ali svedovnjaka, in sicer ravno tako, če si vzgajaš svoja drevesca v loncih. Vzgoja sadnega drevja v loncih pa ni samo zabavna ter prijetna, ampak tudi prav zelo poučna. Z drevescem v lonci moraš pa kaj pravilno ravnati, vsako zarezo, ki jo narediš z nožem, moraš prej dobro premisliti, predno jo napraviš. Tu imaš vsak popek vedno na umu in ga zmerom opazuješ. kaj bode iz njega: poganjek, cvetje ali pa ostane gluh. Obrezovati je sadno drevje v loncih tako, kakor pritlično drevje raznih oblik, le da se da drevesu skoraj brez izjeme oblika krogle ali piramide. Ni pa skoraj kaj lepšega nego tako malo drevesce, kadar cvete in kadar je obloženo z najlepšim sadjem. Mali trud, ki si ga imel ž njim, povrne se ti stoterokrat. Podoba 1. kaže rumeno mirabolano, vzgojeno v lonci. Misli si tako drevesce postavljeno na mizo, kadar povabiš na kosilo svoje prijatelje. Ali bodo gledali, ko bodo trgali zrelo sadje pri mizi z drevesa, in marsikaterega bodeš pridobil za tako sadjarstvo. Ako ti je pa uspevalo tako drevje, raslo ti bode veselje od dne do dne do sadjarstva, zato pa ne bodeš prej miroval, da dobiš vsaj majhen kos vrta, na katerem se bodeš mogel s sadjarstvom bolj zelo baviti. Sadno drevje v loncih je zelo poučna reč, ob enem pa pospešuje sadjarstvo na širši podstavi.

Razne reči.

* **O sejanji pešek.** Da do božiča nabrane peške gotovo še prihodnjo pomlad kalijo, naj se z drobno prstjo zmešajo, v tružico ali zaboj denejo, z vodo polijejo, in zaboj kam pod streho blizu kakega okna dene, da vse skupaj dobro zmrzne. Kadar se ob vlažnem vremenu otajana prst osuši, dobro jo je zopet še z vodo politi, da zopet zmrzne. Meseca sušca ali kadar je ugodno za setev, vsejejo se peške s prstjo vred v pripravljene gredice, kakor je bilo v zadnjih „Novicah“ povedano. Tako zelo prezeble vsejane peške gotovo vse še tisto pomlad kalijo. Sredi zime, kadar je veliko snega in zelo zmrzla zemlja, bilo bi pač težavno za peške 1 $\frac{1}{2}$ globoko jamo izkopavati in samo za kakega pol četrt litra pešek bi tudi ne bilo vredno, kakih par lopat prsti za tružico se pa uže dobi. Fr. Klinar.

* **Plesen na vkuhanem sadji** preprečiš in je dlje časa ohraniš dobro, ako posodo, v kateri najdeš začetek plesna, odpreš in naspeš po vrhu pol centimetra na debelo stolčenega sladkorja ter jo potem zopet dobro zapreš, oziroma zavežeš z mehurjem ali pergamentnim papirjem.

* **Zmrzle rastline oteti.** Mnogokrat se ti pripeti, da pozabivši pustiš kje svoje rastline, ki ti vsled nastalega mraza zmrznejo. Večina zmrzlih rastlin pa s tem

ni še umorjenih, to naredi šele najhujši mraz. Pač pa take rastline največkrat zato poginejo, ker prehitro pridejo na gorko. Zmrzlo rastlino moraš prav počasi odtaliti, potem jo je zelo lahko ohraniti. V ta namen jo prenesi v kakšen kraj, kjer je toplo le malo stopinj nad ničlo, in pusti jo tam, da se prav počasi odtaja.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 240. Nekaj časa sem pri nas teleta prav rada dobivajo drisko, za katero močno hirajo ali celo poginejo. Po mojem mnenju pa ni vzrok vedno le prehlajenje, ker zlasti jaz pazim v svojem hlevu, da se teleta ne prehlade, a po leti še bolj za drisko bolehajo nego sedaj. Kaj je toraj vzrok telečji driski in kako jo odpraviti? (L. V. v Dr.)

Odgovor: Zelo različni vzroki povzročujejo to bolezen ter pospešujejo nje razvoj. Poleg tega, da se tele prehladi, ali da si prenapolni želodec z mlekom, katero je po porodu jako tolsto, vzbuja nevšečne nasledke teletu tudi to, če se kravi ne poklada njenemu stanju primerna piča. Če hočemo, da ne pride po otelitvi življenje krave v nevarnost, ob enem pa da bo dobivalo tele naravno, zdravo in ne pretolsto mleko, moramo kravo prav zmerno in pravilno krmiti. Po otelitvi naj dobiva skozi tri dni poleg mornje pijače samo zdravo, sladko, neprašno travniško seno, da se zapreči oslabljeno prebavljanje. Za pijačo je dobro, da rabimo najboljše pšenične otrobe ali pšenično moko, katera ne zavira tako lahko prebavljanja, kakor ržena moka, od koje rada nastaja mrzlica. Po tretjem dnevi smemo kravo zopet navadno krmiti, samo da jej pokladamo suho rezanico, pomešano z nepokvarjeno repo, in pa primerno močnejšo pičo. Tisti živinorejci pa, kateri krmijo navadno z oparjeno ali ogreto pičo, naj ves čas, dokler tele sesa, ne pokladajo kravi take piče; kajti okisanje piče povzročuje vrenje mlečne kisline, katero kaže svoje neugodne nasledke v telečjem želodci. To velja o krmljenji krave porodnice. — Tele pa naj v prvi dobi vsaj petkrat na dan posesa kravo, in sicer naj se kravi, posebno če je dobra dojnica, vsakokrat nekoliko prvega mleka odvzame, da ne more tele prepožrešno sesati in prenapolniti si želodca. Če je tele zdravo preživelo prvih 14 dni, dovolimo mu lahko brez nevarnosti, da se po trikrat na dan popolnoma po svoji volji nasesa. Če bomo vselej na ta priprosti način previdno ravnali, nastopala bo telečja driska le v posamičnih slučajih in ne bo grozila z nevarnimi nasledki. Če se pa to vendar zgodi, raztopimo 1 $\frac{1}{2}$ salicilne kisline in 1 $\frac{1}{2}$ tanina v morni vodi, ali še bolje v kamiličnem zvarku in dajmo to teletu užiti; s tem je gotovo ozdravimo, če le ni žival uže preveč oslabela in na pol mrtva. Tista teleta, katera še rada sesajo, gotovo okrevajo, ko enkrat ali dvakrat použijejo nasvetovano zdra-

vilo; razume se pa samo po sebi, da med zdravljenjem in nekoliko dni potem ne smejo dobivati popolne hrane, ampak zadostuje naj jim polovica navadne piče.

Vprašanje 241. Imam mlado kravo, katera se je pred štirinajstimi dnevi otelila. Zapazil sem, da se sama sesa. Se li da krava odvaditi in kako? (A. R. na Ž.)

Odgovor: Najpriprostejše sredstvo kravo odvaditi sesati, je palica, katero ji tako čez rogova privežite, da se vselej, kadar gre z gobcem k vimenu, dregne v trebuh in ji palica sploh brani z glavo priti blizu vimena. Druga krava pa seveda ne sme biti preblizu, da jo ne poškoduje, zlasti ne dregne v oči. Palico je pa toliko časa pustiti na rogeh, da jo razvada mine, kar neki ne traja posebno dolgo,

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

206.

Sestavine tobaka; pripravljanje in delovanje njegovo.

Navadni tobak (*Nicotiana Tabacum*) je doma v toplih krajih južne Amerike, ali se je vendar privadil tudi hladnih krajev. Sade ga, kakor smo slišali, tudi po takih krajih, kjer bi druge južne rastline brzo šle pod zlo. On je prišel na sever in na jug do 50. stopnje širine. Tobak je strupena rastlina. Ta strup nazivamo „nikotin“. Kakor vsi tobaki niso jednako močni, tako tudi nimajo vsi jednake množine nikotina. Fraacoski tobak ima do 8 postotkov nikotina, virginijski 7, havanski 2. V tobaku za nos se z vrenjem dve tretjini nikotina uničite. Ker se s toplino nikotin izparuje, zato ga ima tudi v dimu tobakovem. V dimu od 100 gramov virginijskega tobaka je našel Melsens $\frac{3}{4}$ grama nikotina. Malo je strupov, ki bi se mogli meriti z nikotinom. Ribe poginejo od 10—30 miligramov. Kači položi na šibico samo kapljico soka, ki ga imaš v cevi, pa bode skoro po njej. Mačka in psa umori prav kmalu jedna kaplja nikotina. Kolika je množina nikotina potrebna, da človeka umori, ni nam poznato. Do sedaj vemo samo za tri umorstva in jedno samo umorstvo z nikotinom, no o nobenem slučaju ne znamo, koliko nikotina se je vzelo. Menijo, da je dovolj 3 miligrame tega strašnega strupa, da človeka usmrti. Od nikotina nastane glavobolje, tresenje, nezavednost in strašne sanje, nikotin pali grlo in srce izredno vznemirja.

Razen nikotina nahajamo v tobaku še tudi tobačni kamfor ali „nicotianin.“ Ta dišeča tvar je od nikotina in jedne kisline, a se napravi v perju še le pri kajenju, v zelenem perju je ni. Okusa je ta kamfor gren-

kega, in v nosu napravi kihanje kakor čist nikotin. Poleg nikotina je v tobaku najglavnejša sestavina amonijak. V zelenem perju še ni amonijaka, napravi se še le pri vrenju. Navadno biva, da moč tobakova ovisi o množini nikotina, no često se opaža, da tobak z mnogo nikotina more vendar biti slabejši, od onega, ki ima manje nikotina. Vzrok temu je ta, da moč tobakova ovisi samo ob onem nikotinu, ki se pri kajenju v plin pretvarja in z dimom v usta prihaja. S tobaka se tem več nikotina v plin pretvori, čim več je v tobaku amonijaka, in čim počasnejše tobak gori. Nikotin je v tobaku spojen z jedno kislino, in samo takrat se more od kisline osvoboditi in v plin pretvoriti, če prihaja v dotiko z amonijakom. Črne cigare so bolj povrele ter imajo več amonijaka, zato se ž njih nikotin laglje v plin pretvarja in take cigare so tudi močnejše. V tobaku, ki počasi gori, nikotin se laglje v plin pretvarja, in pri takem počasnem gorenju se še nov amonijak napravi, toraj ni čudo, da je tak tobak močan, če tudi nima v sebi mnogo nikotina.

Delovanje tobaka ovisi v prvi vrsti o nikotinu in amonijaku, pa tudi priprava spreminja moč njegovega delovanja. Tobak je treba namočiti v posebnej tekočini, katera mu da okus. Vsaka vrsta tobaka ima drugo tekočino za namakanje, in vsaka tvornica jo drugače pripravi, ker od namakanja mnogo ovisi, dobrota tobakova zato tvornice ne smejo izdati tega postopanja.

(Dalje prihodnjič.)

Kratkočasno berilo.

Kako slovenski otroci po nemški „rihtarja“ bijejo.

(Ne izmišljeno, ampak resnično.)

Bili so časi — (in žali, da tudi sedaj nismo dalječ od njih), ko se je nemščina rila in silila celo med nedolžne šalive igre slovenskih otrok. Tudi „rihtarja“ so jih učili igrati v nemščini. Znano je, da pri ti igri sede eden na stol kot sodnik, drugi pripogne život in mu nasloni glavo tako na kolena, da mu sodnik zatisne z rokama oči, ostali igralci pa se vstopijo v polkrog in mu pritiskajo na „sedežni organ“ včasih prav občutne vdarce, potem pa se urno zaobernejo, kažejo herbte sodniku in tožniku, da bi se kedo z smehom ne izdal. Med sodnikom in vdarjenim otrokom kot tožnikom prične se pa na-to dvogovor, ki sledi v pravilni nemščini, pa tudi tako, kakor so se otroci teh besed vsaj pri nas) izgovarjati navadili:

Tožnik:	Tožnik:
Herr Richter! ich klag an. =	Gospod rihtar! kladont.
Sodnik:	Sodnik:
Wer hat's gethan? =	Mesketont.
Tožnik:	Tožnik:
Der und der:	= Ter'n ter'n: